

BJÖRKERÅS HISTORIK

1500-talet och tidigare

Björkerås är känt sedan 1500-talet. När de första människorna kom hit vet vi inte säkert. Man kan väl ana att nybyggare, sedan det bördiga området längs Helgeån först tagits i anspråk för fastboende, fick söka sig till Simontorpsåns dalgång där byar som Kulleröd, Kylan, Drakeberga och Mjöbygget efter hand växte upp. Kanske bebyggdes Björkerås någon gång under 1300-talet sedan Kylan var utbyggd. Med tanke på den omgivande kärmarken sökte man förmodligen sin boning till den höjd där gården ännu ligger idag. Längre fanns ingen väg utan hit hittade endast den som kände trakten och stigarna väl. Under 1500-talet tillhörde Björkerås, liksom många gårdar i trakten, den danska adeln. Gården har alltid varit en ensamgård med en eller, vanligtvis, två samtidiga brukare. Den förste kände brukaren (1584) hette Ellene, sannolikt en änka efter en tidigare brukare. Några år senare heter brukaren Mogens Knudzen.

1600-talet

Under 1600-talets första årtionden fanns två brukare i Björkerås: Tröells och Jösse. Från 1630-talet heter bönderna Knud Mogensen och Tröells Joensson. Då ägdes Björkerås av adeln på Björkeberga gård i Verums socken. Björkerås klarade sig troligen rätt väl från tidens krigshändelser tack vare sitt skyddade läge, till skillnad mot de gårdar som låg nära landsvägen där framryckande trupper krävde omedelbar försörjning. Med blotta förskräckelsen klarade sig björkeråsbönderna när grannbyn Kylan brändes ner 1644 av svenska trupper. Efter 1658, det år då Skåne blev svenskt, övergick Björkerås ägande till svenska militärer, bl a översten Georg Lybecker. Björkerås var då ett **utsocknes frälsehemman** om ½ mantal (mtl). Även från de värsta fasorna under skånska kriget 1675-79 klarade sig björkeråsborna helskinnade. 1682 blev Björkerås rusthåll och medverkade därmed till att sätta upp en ryttare med häst för kavalleriet. 1688 avträdde Georg Lybecker Björkerås till kronan. Från det året är Björkerås **kronohemman**, dvs staten är ägare av hemmanet som dock är utarrenderat och brukas av en kronobonde vilken har arvs- eller bördsrätt till hemmanet. Mantalet sattes nu till 1/4 mtl. Kronobönder var vid denna tid Mattis och Pehr Knutsson, troligen söner till nämnde Knud Mogensen. Så småningom togs de två hemmansdelarna över av deras söner Knut Mattisson och Sven Persson. När Knut dog köpte Sven hemmansdelen av änkan och blev därmed ensam bonde i Björkerås.

1700-talet

Vid ingången av 1700-talet var Björkerås gårdshus koncentrerade med bebyggelsen skyddande placerad runt en gemensam gårdsplan. Björkerås hade då helt nyligen fått väg vilken löpte Delary-Kalvshult-Björkerås-Osby. Invånarantalet uppgick till drygt dussinet personer, inräknat det torp som hade uppförts före sekelskiftet. 1722 köpte Sven Persson loss hemmanet från kronan och blev självägande bonde. Björkerås är därmed i fortsättningen ett **skattehemman**, även kallat kronoskattehemman som en historisk förklaringsbakgrund. Så småningom övertar sonen Christen Svensson ägandet. 1760 klyvs 1/4 mtl-hemmanet i två delar, vardera om 1/8 mtl. Christen sålde då ena hemmansdelen till Måns Persson, och därmed är det åter två bönder i Björkerås. Måns säljer året därpå sin hemmansdel till Truls Persson. 1769 inträder min förfader på gården, Nils Svensson, som köpt Truls Perssons hemmansdel. Christen Svensson dog plötsligt 1771, och så småningom tar sonen Sven Christensson över. Kring mitten av 1700-talet uppfördes en såg och flera torp i Björkerås och invånarantalet ökade. I slutet av 1700-talet bodde ca 30 personer i Björkerås.

1800-talet

Nils Svensson dog 1800 och Sven Christensson 1801 och deras söner Sven Nilsson resp Christen Svensson tog över. 1822 lämnar dock Christen Svensson Björkerås, och istället tillträder Pehr Johansson från grannbyn Kalvshult. Sven och Pehr är ägare till 1843, då deras söner tog över: Sven Svensson och Eric Persson. 1841-44 förrättades laga skifte av Björkerås. Hemmanet delades i norra

lotten (1:3) och södra lotten (1:2). Sven Svensson erhöll norra lotten och kvarbor på tomten, medan Eric Persson utflyttade till södra skifteslotten. Det verkar som flyttningen skedde 1844. Efter denna tidpunkt synes nya mangårdar ha uppförts på respektive tomt, dvs de mangårdshus som finns ännu idag. Kring mitten av 1850-talet var Björkerås invånarantal som störst och uppgick till ca 50 personer. Den övervägande delen bodde i de nu sex torpen. 1875 övertog sonen Per Svensson det norra hemmanet. På det södra hemmanet dog Eric Persson 1886 och Sven Andersson i Broby köpte detta på auktion.

1900-talet till idag

På norra hemmanet dog Per Svensson 1913. Några år senare sålde dödsboet hemmanet till Arthur Svensson i Gräslunga. Idag ägs norra hemmanet av hans son, Ture Svensson. Det södra hemmanet köptes 1905 av Olof Svensson i Mjöbygget. När Olof åkte till Amerika övertogs gården av hans bror Nils Svensson 1912. Ungefär vid den här tiden hade flykten från landsbygden medfört att torpen övergivits och antalet invånare i Björkerås sjönk nu till 15-20 personer. 1930 hade Olof återkommit från Amerika och köpte Björkerås, rustade gården och avverkade skog. Olof blev så småningom sjuk och flyttade härifrån och istället brukades hemmanet av arrendatorer, bl a Ingrid Jansson och hennes söner. Idag ägs gården av barnen till Olofs dotter Gunnel Jonsson. Sedan 1980-talet bebos Björkerås av ett fåtal personer i två hushåll.

BJÖRKERÅS 1705

Genom den geometriska karta som 1705 upprättades över Björkerås vet vi hur hemmanet i stort var disponerat, var bebyggelsen låg, vilka vägar som fanns och ägornas jordkvalitet. Det är den första kända beskrivningen över Björkerås. Vi har tur, för detta är en av få kartor över trakten från denna tid. Nedan ses ett utsnitt ur kartan med gården i mitten.

A: Man- och ladugårdstomt.

B: Kålgård (köksväxter).

C: Humlegård.

D (alldeles nordväst om A): Trädgård (fruktträdsodling) med ett gammalt äppleträd uti och brunn mellan stugan och brygghuset.

Strax nordost om gården (ovanför C) ligger en "badstufva" (torkhus).

Norrifrån löper den nyanlagda landsvägen från Delary via Kopparebygd förbi gården i Björkerås och vidare mot Osby. Sydväst från gården löper kyrkvägen mot Visseltofta by.

Den för de båda bönderna gemensamma gården låg precis där Björkerås norra gård ligger idag, på områdets högsta punkt. Troligen var gården omålat grå och utformad med tre eller fyra längor runt en gårdsplan.

Boningslängan låg säkerligen i norr som brukligt var. Hur husen individuellt såg ut 1705 vet vi inte.

Förmodligen var boningshusen av s k sydgötisk typ med en låg ryggåsstuga flankerad av ett högt härbärgshus (förrådsbod) på ena eller vardera sidan. I boningshuset var endast ett rum uppvärmt, stugan kallad, och där arbetade, åt och sov man. Ladugårdslängorna var inte ägarmässigt åtskilda utan man hade sina utrymmen om vartannat.

Den slutna gårdskonstruktionen gav skydd mot vilda djur och löst folk. Samtidigt var den förstås brandfarlig med sina trähus och näver- och halmtak. Särskild eldfängd verksamhet förlades utanför gården, som torkhuset och brygghuset. 400 m nordost om gården låg torpet och vid Simontorpsån låg mjölskvaltän. Kreaturen betade i skogen. Hästarna hölls hägnade så man lätt skulle få tag i riddjuren (som dragdjur använde man oxar).

Åkerarealen uppgick till 96.887 kvadratalnar, vilket motsvarar 7 tunnland (3,5 hektar), inte särskilt stort så spannmål var en bristvara. Höskörden uppgick till 31 lass under ett normalår och tillgången till hö och löv gjorde att man kunde föda 10-15 boskap och man kunde sälja smör och kött.

BJÖRKERÅS LAGA SKIFTE

1841-44 förrättades laga skifte å hemmanet $\frac{1}{4}$ mtl Björkerås förmedlat skatte rusthåll. Hemmanet bestod av två gårdar som tillsammans bildade en fyrlängd om ca 35 x 35 m, med en gårdsplan i mitten. Boningslängorna låg mot norr. Sven Svensson ägde husen i byns västra del, och grannen Eric Persson hade de östra husen. Gården hyste ca dussinet personer - de två böndernas familjer, de gamla föräldrarna, några andra släktingar samt någon piga och dräng. I utmarken bodde torparna, ett 20-tal personer.

Vid skiftet delades hemmanet i norra lotten och södra lotten. Sven Svensson erhöll den norra lotten och Eric Persson den södra. Eric Perssons hus skulle flyttas till den södra lotten, på andra sidan den gräns som skymtar nederst på kartan. Sven Svensson bodde kvar på den gamla gårdstomten. Husen bör ha flyttats omkring 1844, varefter Sven Svensson byggde nya hus på sin gård.

Utsnitt ur skifteskartan över gårdshusen (Lantmäteriet).

I samband med laga skifte gjordes 1843 en husbesiktning av hemmanets åbyggnader, vilken i sammandrag redovisas nedan.

Längd x bredd x höjd anges i aln (1 aln = 0,6 m).

VÄSTRA MANGÅRDHUSETS ÅBYGGNADER (Sven Svensson)	ÖSTRA MANGÅRDHUSETS ÅBYGGNADER (Eric Persson)
STUGOLÄNGAN (14 $\frac{3}{4}$ x 11 x 2 $\frac{3}{4}$). Furubole på ekfot. Inredd till stuga, kök, förstuga. Brädbeklädd, halmtak.	STUGOLÄNGAN (29 x 11 $\frac{1}{4}$ x 4 $\frac{1}{4}$). Furutimmer i knutbygge på ekfot under sticketak, brädbeklädd. Inredd till stuga, kammare, härbärgshus, två mindre hus, kök och två förstugor. I gott stånd. Inkörselport vid östra änden (8 x 7), halmtäckt.
HÄRBÄRGSHUSET intill stugan (9 x 10 $\frac{3}{4}$ x 3 $\frac{3}{4}$). Furutimmer, halmtak. Av jämn beskaffenhet.	ÖSTRA LÄNGAN (59 x 9 $\frac{1}{2}$ x 3 $\frac{1}{2}$). Furutimmer på ekfot med ekstolpar. Inredd till fähus, lada, loge, loggolv, stall, fårhus och lada.
VÄSTRA LÄNGAN (39 x 9 $\frac{3}{4}$ x 3 $\frac{1}{2}$). Furubole på ekfot, halmtak. Inredd till stall, loge, loggolv, två lador, drängkammare. Gammal, i någorlunda hjälpligt stånd.	SÖDRA LÄNGAN (12 $\frac{1}{4}$ x 8 $\frac{1}{4}$ x 3 $\frac{1}{2}$) med port, loge och svinhus. Halmtak. Gammal, i mindre gott stånd.
SÖDRA LÄNGAN (30 $\frac{1}{4}$ x 9 $\frac{3}{4}$ x 4). Furubole på ekfot med ekstolpar, större delen av längan brädklädd. Inredd till fä-, får- och svinhus samt inkörselport. I gott stånd.	UNDANTAGSHUSET (18 $\frac{1}{2}$ x 9 $\frac{1}{2}$ x 4 $\frac{1}{4}$). Furutimmer i knutbygge på ekfot under sticketak. Inrett till härbärgshus, stuga, kammare och förstuga. I gott stånd.
BRYGGHUSET (12 x 8 $\frac{3}{4}$ x 4). Furutimmer på ekfot och stolpar, sticketak. I gott stånd.	BRÄNNERIBYGGNAD (16 x 9 $\frac{3}{4}$ x 3 $\frac{1}{2}$). Furubole på ekfot, sticketak. I fullkomligt gott stånd.
KÄLLARE med kallmur.	KÄLLARE med kallmur.
Del i brunnar. Två murningar och en bakugn.	Del i brunnar. Tre murningar och två bakugnar.

BJÖRKERÅS ÄGARE- OCH BRUKARELÄNGD

Längden är något förenklad, ofta var ju t ex även brukarens hustru delägare.

1500-talet – 1657, Björkerås är helgård under adeln

Ägare från 1630-talet är Jost Hög och därefter adeln på Björkeberga gård i Verum.
Kursivt anges första kända år för brukaren men denne kan ha brukat gården före dess.

Brukare		Brukare	
1584	Ellene	(troligen änka)	
1596	Mogens	Knudzen	
1606	Tröells	1606 -ca1635	Jösse
1610 - ca1635	Svend		
Ca 1635-	Knud Mogensen (son till Mogens ovan?)	Ca 1635-ca 1658	Tröells Joensson (son till Jösse ovan?)

1658-68, Björkerås är frälsehemman ½ mtl under adeln

Ägs av Björkeberga gård, "Köpenhamns folk", överste Christian Urne och överste Georg Lybecker.

- ca 1664	Knud Mogensen	Ca 1658- ca 1664	Tröells Joensson eller Knud Mogensen
Ca 1664-	Pehr Knutsson (son till Knud ovan?)	Ca 1664-	Mattis Knutsson (son till Knud ovan?)

1668-1725, Björkerås är kronohemman ½ mtl, från 1688 ¼ mtl

Ägs av Kronan.

-1705	Pehr Knutsson	-1691	Mattis Knutsson
1705-ca1709	Elna Eskildsdotter (änka efter Pehr)	1691-1718	Knut Mattisson (son till Mattis ovan)
Ca 1709-	Sven Persson (son till Pehr ovan)	1718-19	Bengta Jönsdotter (änka efter Knut)

1725- , Björkerås är skattehemman ¼ mtl, från 1760 två 1/8 mtl förmedlat.

Hemmanet med östra mangårdshuset		Hemmanet med västra mangårdshuset	
Ägare / brukare		Ägare / brukare	
-1743	Sven Persson		
1743-71	Christen Svensson (son till Sven P)	1760	Måns Persson
		1761-62	Måns Persson och Truls Persson
		1763-68	Truls Persson
1772-74	Bengt Wollemansson i Jonstorp Brukas av arrendatorer	1768-99	Nils Svensson
1774-78	Sven och Christen Christensson (söner till Christen S) Brukas av arrendatorer		
1779-1801	Sven Christenson (son till Christen S)		
1801-09	Änkan Pernilla efter Sven	1799-1841	Sven Nilsson (son till Nils)

1809-22	Christen Svensson (son till Sven C)	
1822-42	Pehr Johansson	

Södra fastigheten, 1:2 (1/8 mtl)		Norra fastigheten, 1:3 (1/8 mtl), från 1902 1:4 (61/512 mtl)	
	Ägare / brukare		Ägare / brukare
1842-86	Eric Persson (son till Pehr)	1841-75	Sven Svensson (son till Sven N)
1886-1903	Sven Andersson i Broby Brukas av en förvaltare	1875-1913	Per Svensson (son till Sven S)
1903-05	Dödsboet efter Sven A		
1905-12	Olof Svensson i Mjöbygget		
1912-29	Nils Svensson i Mjöbygget (bror till Olof) Brukas av arrendatorer	1914-16	Dödsboet efter Per
1929-30	Dödsboet efter Nils	1916-56	Arthur Svensson
1930-52	Olof Svensson (samma som tidigare) Brukas tidvis av arrendatorer		
1952-81	Gunnel Jonsson i Visseltofta (dotter till Olof)	1956-	Ture Svensson (son till Arthur)
1981-	Christina, Boye, Gunilla Jonsson (barn till Gunnel)		

Ulf Björkdahls släkt- och bygdeforskning. Upprättad 2007-12-06, senaste revidering 2010-01-06.